

TÜRKİYE'DEKİ ULUSAL SPOR FEDERASYONLARININ DOPİNG KONTROL UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeşim SONGÜN¹, Dursun KATKAT², Davut BUDAK²

¹Gümüşhane Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Gümüşhane, ² Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Erzurum.

Geliş Tarihi: 05.03.2014
Kabul Tarihi: 08.12.2014

Özet: Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki ulusal spor federasyonlarının dopinge mücadele çalışmalarının değerlendirilmesi ve elit sporcuların doping kontrol sistematığının incelenerek doping kontrol mekanizmasının rasyonel bir değerlendirmesini yapmaktır. Araştırmada, Uluslararası doping teşkilatları ve sporcularının mevcut durumu incelenmiştir. Kullanılan veriler, örneklem grubuna dâhil edilen Türkiye'deki spor federasyonlarının resmi sitelerinden ve gerekli görüldüğü durumda ilgili kişiler ve ulusal federasyon yetkilileri ile görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Ulusal federasyonların dopinge bakış açısını araştırılmıştır. Bu şekilde Türkiye'de dopinge karşı izlenen politika ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucunda Türkiye'de ulusal bir doping kontrol merkezi olmadığından federasyonların sporcu doping kontrollerini yeterli şekilde yapamadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anti-doping, doping, spor federasyonları

ASSESSMENT OF DOPING CONTROL APPLICATIONS OF NATIONAL SPORTS FEDERATIONS IN TURKEY

Abstract: The aim of this study is to assess the campaigns of Turkish national sports federations and make a rational evaluation about the doping control mechanism by analysing professional athletes' doping control systematic. In this respect, international doping control organizations and athletes' current conditions were analysed. The data used in this study was obtained from official websites of Turkish sports federations included in the sampling group and from relevant people and officials of national federation through interviews where necessary. National federations' perspectives on doping were examined. Therefore, it was attempted to assess the policy applied in Turkey against doping. As a result, it was determined that federations cannot perform athletes' doping controls adequately as there is no national doping centre in Turkey.

Key Words: Anti-doping, doping, sports federation

GİRİŞ

İnsanoğlu, yeryüzünde var olmaya başladığı çağlardan günümüze kadar, bedensel ve ruhsal sınırlarını aşmaya çalışmış, yetenek ve becerilerini geliştirmeye uğraşmıştır (Erkiner, 2006). Bu çabayla ruh ve beden eğitilmesi için spor yapmanın yanında, ödül ve dinsel değerleri de amaçlayarak yarıştıkları eski kaynaklarda belirtilmiştir (Erdemli, 1990). O dönemlerde olimpiyat şampiyonları,

tanrıların yarattıkları özel insanlar veya tanrılardan ilave bir şeyler almış kişiler olarak kabul edilir ve kendilerine büyük hürmet gösterilirdi (Şirin, 2001). Bu nedenlerle sporcular kendilerini geliştirmeye çabalarken birtakım tahrik ve takviye edici maddeler kullanmıştır (Erkiner, 2006).

Günümüzde de sporun çok geniş bir kitleyi etki altına alması ve bir de buna maddi kazancın eklenmesi başarılı olmayı kaçınılmaz hale getir-

miştir. Bu da, sporcuları antrenmanla kazandıkları performansın ötesinde yarışmanın sonucunu etkileyecek bir takım madde, malzeme ve uygulamaların kullanımına yöneltmiştir (Şenel ve ark., 2004). Ayrıca, sporda rekorların kırılmayacak düzeye gelmesi, rekor için saliselerin, milimetrelerin, gramların önem kazanması da sporcuları usulsüz yollara teşvik etmiştir (Eröz, 2007).

Sporcunun yanında antrenörler ve bilim adamları da performans geliştirici yöntemler arayışı içine girmiştir. Milattan önce yapılan spor müsabakalarında atletlerin daha fazla performans gösterebilmek için mantar yedikleri, gladyatörlerin iyi dövüşebilmeleri için uyarıcı maddeler kullandıkları tarih kaynaklarından bilinmektedir. Güney Afrika'da kefir ağacından elde edilen etken madde de "dop" olarak adlandırılmakta ve uyarıcı etkisi bulunmaktadır. Sporcuların yarışmalardaki performanslarını yapay olarak arttırmak için kullanılan bu maddeler doping olarak adlandırılmıştır (Karataş ve ark., 2011).

Zaman içinde dopingin ciddi yan etkilerinin tespiti, sporcuları performans artırımı için daha doğal yollar bulmaya sevk etmiş olsa da ülkemizde pek çok spor dalında bilinçsiz ilaç kullanımı ve doping oranlarındaki artış dikkat çekmektedir (Çetin ve ark., 2008).

Doping hakkında araştırma yapılması önerisi ilk kez, 1960 Roma Olimpiyatları sırasında cereyan eden Psiko-Ergo-Farmakoloji Uluslararası Kongresinde ortaya atılmış. (www.tbmm.gov.tr).

Sonrasında 1965 yılından itibaren Devletler ilk yasal doping tanımlarını yapmaya başlarlar. Bu gelişmeler ışığında 1967 yılında Uluslararası Bisiklet Federasyonu kendi doping tanımını yaparak yasaklı maddeler listesini sunan ilk uluslararası teşkilat olmuştur.

İlerleyen yıllarda Uluslararası Olimpiyat Komitesi ve aynı dönemlerde birçok önemli spor kuruluşları da kendi tanımlarını yaparak yasaklı maddeler listesi belirlemişlerdir. Fakat bu durum zaman içinde farklı yasaklı maddeler ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bir sporda doping olarak nitelendirilen madde veya yöntem diğer bir sporda serbest bırakılmıştır. Bu durum sporcular arasında haksızlık duygusu oluşmasına neden olmuştur. Örneğin, çoğu federasyon doping sayılabilecek nitelikteki birçok yabancı maddeyi yasaklı maddeler listesine alırken ABD'de NBA'de sadece ko-

kain ve eroin, yasaklı maddeler listesinde yer almaktaydı. Bu maddeleri kullanan sporcular çok ağır cezalara maruz kalıp hayat boyu spordan ihraç edilebilmekteydi (Erkiner, 2006). Zaman içerisinde Devletler doping ile mücadeledeki yasal düzenlemelerini yeniden, günün şartlarına uygun şekilde ele almışlar.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) de doping çalışmalarını geliştirmek amacıyla, 1999'da Lozan'da toplanan, Sporda Doping Dünya Konferansı'nda (2-4 Şubat 1999) şu görüşü sunmuştur;

'Sporcunun sağlığı için tehlikeli olabilecek veya performansını iyileştirebilecek bir madde veya metodun kullanılması ve sporcunun organizmasında, bu KOD'a aykırı bir maddenin bulunması veya bir metodun uygulandığının saptanması doping olarak nitelenir' (www.sporbilim.com)

Dopingle mücadelenin bir diğer unsuru yasak maddeler ve yöntemler listesidir. Genelde benimsenen liste IOC listesidir. Ancak bunun dışında kendi yasaklar listesine farklı maddeleri ilave eden Federasyonlar vardı (www.sporhukuku.org). "Olimpik Hareketin Dopingle Mücadele Kodu" 1 Ocak 2000 tarihinde kabul edilmiştir. Uluslararası bir federasyon, IOC tarafından tanınmak için bu kodu uygulamayı kabul etmeli ve yarışma dışı kontroller uygulamalıdır.

IOC Kod'unun amir nitelikte bir kod olmasının yanında, uluslararası federasyonların da doping ile mücadelede kendi kuralları, talimatları bulunmaktadır. Bunların bazıları çok teferruatlı ve geniş bazıları ise sadece ana prensiplerle donatılmış durumdadır. Örneğin, Uluslararası Bisiklet Federasyonu'nun (UCI) Dopingle Mücadele Talimatı 212 madde ve 12 ekden oluşurken, Uluslararası Yüzme Federasyonu (FINA)'nın sadece 12 maddedir. Ancak yine de IOC, Olimpik Şart hükümleri ile tanıdığı uluslararası federasyonlara Dopingle Mücadele Kodu'nu uygulama mecburiyetini yükler.

Ulusal spor federasyonları ise organize ettikleri uluslararası yarışmalarda bağlı oldukları uluslararası federasyonun, ulusal yarışmalardaysa kendi talimatlarını uygulamaktadırlar (Erkiner, 2006).

Ülkemizde bir çok ulusal ve uluslararası spor organizasyonu yapıldığı halde günümüz sporcularının hala doping konusunda gereken bilgilere sahip olmadığı görülmektedir. Bunun yanında

ülkemizin akreditasyonu kabul edilmiş bir doping merkezinin olmaması da bu eksiklikleri arttıran sebepler arasında gösterilebilir. 2013 yılında ev sahipliğini yaptığımız 17. Akdeniz Oyunlarında numunelerin başka bir ülkeye gönderilmiş olması da bu duruma örnek teşkil edebilir. Bu çalışmada, Uluslararası doping teşkilatları ve sporcularının mevcut durumu incelenmiş, federasyon yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Türkiye Doping Merkezinin mevcut durumu incelenmiştir. Amaç Türkiye'nin dopinge bakış açısını ortaya koymaktır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmada; mevcut durumu ortaya çıkarmayı amaçlayan, betimsel ve taramaya yönelik bir yöntem kullanılmıştır. Konuyla ilgili literatür taranmış, daha önce yapılmış olan araştırma sonuçları incelenmiş ve elde edilen bilgiler değerlendirilerek değişkenler açısından konuyla ilgili çerçeve hazırlanmıştır. İlgili kişi ve kurumlardan gerek mail gerek görüşmeler aracılığıyla bilgiler elde edilmiştir.

Çalışmada Monografi Tekniğinin bir basamağı olarak kabul edilen, mevcut durumun tanıtılmasının yanında, olayların zaman içindeki değişmelerinin izlenmesi amacıyla yönelik olan Değişim Monografisi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'de doping kontrol çalışmalarının yetersiz olduğu görülmüştür. Türkiye'nin doping merkezinin olmamasından dolayı numuneler federasyonlar tarafından yabancı ülkelere gönderilmektedir. Bu durumun mali açıdan federasyonları zorlamaktadır. Bu nedenle federasyonların ulusal çaptaki organizasyonlarda sağlıklı şekilde doping kontrolü yapamadığı saptanmıştır.

BULGULAR

Türkiye'de Doping İle İlgili Bulgular:

1989 yılında, Hacettepe Üniversitesi ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü arasında yapılan protokol gereği, Hacettepe Üniversitesi'nde Türkiye Doping Kontrol Merkezi (TDKM) kurulmuştur. 1996-1998 yıllarında Ulusal düzeyde doping analizlerine yapılmıştır. 1999 da Barcelona Doping Laboratuvarı danışmanlığında akreditasyon çalışmalarına başlanmıştır. Merkez, 2001 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'nin akreditasyon testlerini ve denetimlerini başarı ile

geçmiş, 2003 yılında İngiliz Akreditasyon Kuruluşu UKAS tarafından ISO 17025 analiz laboratuvarları sertifikası ile WADA akreditasyonu almıştır. 2001 yılından 2011 yılına kadar ulusal ve uluslararası yarışmalarda, kamplarda, Avrupa ve Dünya Şampiyonalarında, Yaz ve Kış Üniversite Oyunları gibi büyük organizasyonlarda numune analizi gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında bazı olanaksızlıklardan ötürü merkezin akreditasyonu iptal edilmiştir. 2011 yılından önce Hacettepe Üniversitesi Doping Kontrol Merkezinde akreditasyonun devam edebilmesi, yılda 3 bin analiz şartının yerine getirilmesi için yoğun numune alımı yapılmıştır. Ancak bu alımlar federasyonun istediği yarışmalardan ve sporculardan alınmıştır (www.tdkm.hacettepe.edu.tr).

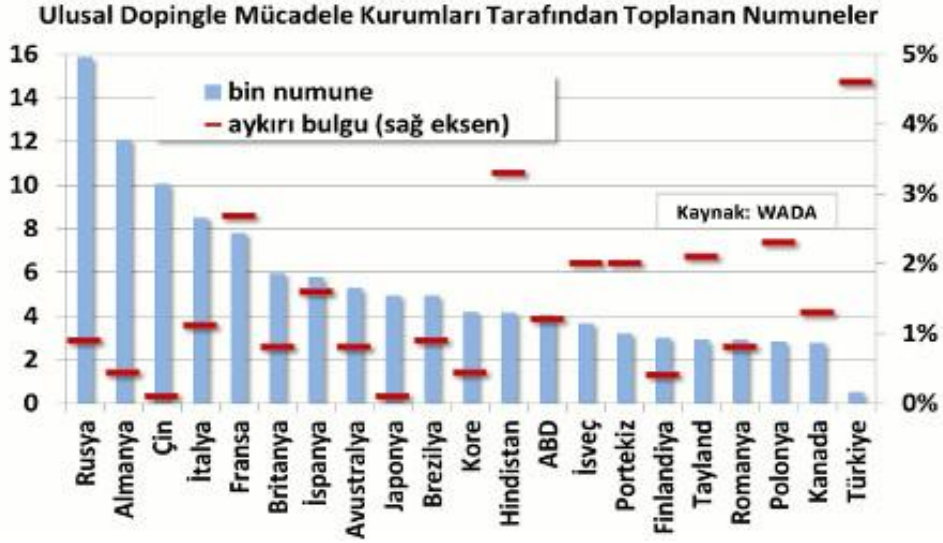
Kasım 2012'de Dünya Anti-Doping Ajansı (WADA) İcra Komitesi, 27 Haziran 2011'de akreditasyonunu iptal ettiği Hacettepe Üniversitesi bünyesindeki Doping Kontrol Merkezi'nin yeniden akredite edilmesini oy birliği ile kabul etmiştir (www.mersin2013.gov.tr) fakat hala doping merkezinin açılmasıyla ilgili bir gelişme kaydedilmemiştir.

Mevcut doping kontrol merkezi olmaması numune kontrollerini olumsuz yönde etkilemiştir. Doping numune sayıları diğer ülkelerle karşılaştırıldığında; aşağıdaki grafik, ülkelerin kendi doping organizasyonları tarafından toplanan numuneler esas alınarak en çok numune toplayan ilk 20 ülkeyi ve Türkiye'yi göstermektedir (www.bbc.co.uk) (Şekil 1).

Türkiye'de Dopingli Sporcu Sayısı

2012 yılında Türkiye'de toplam 520 numune alınmış, bunlardan 24 tanesi, yani % 4,6'sı pozitif çıkmıştır. Ancak 2013 yılının ilk 6 ayında alınan ve Hacettepe laboratuvarının WADA akreditasyonu beklenirken, Atina ve Köln laboratuvarlarına gönderilen 648 numune içinde 45'i atletizmde olmak üzere toplam 90 numune pozitif çıkmıştır. Bu, % 14'lük bir oran, ya da yaklaşık 7 sporcudan 1'inin dopingli olması anlamına gelmektedir (www.bbc.co.uk/doping_alptekin_yanit.com).

Türkiye 2013 yılında 17. Akdeniz oyunların ev sahipliği yapmıştır. Oyunlara 24 ülkeden toplam 3049 sporcu katılmıştır (www.olimpiyat.org.tr). Oyunlar süresince sporculardan alınan doping numuneleri, özel kurye ve uçaklarla, Uluslararası Anti Doping Ajansı'nın (WADA) kabul ettiği

Şekil 1: Ulusal Doping Mücadele Kurumları Tarafından Toplanan Numuneler

Kaynak: <http://www.wada-ama.org/Documents/Resources/Testing-Figures/WADA-2012-Anti-Doping-Testing-Figures-Report-EN.pdf>

Atina'ya analiz için gönderilmiştir. Analiz sonuçları 48 saat içerisinde Mersin'de oluşturulan doping merkezine bildirilmiştir. Akdeniz Oyunları süresince 50'ye yakın numune alıcısı görev yapmıştır. Her numune için Atina Doping Merkez'ine, 150 Euro ücret ödenmiştir (www.zaman.com).

Farklı branşlar incelendiğinde, bir çok sporcunun doping testi sonucu pozitif çıkmıştır. Rakamsal olarak baktığımızda, 25 Kasım 2013 itibarıyla Türkiye'de yapılan 2 bin 291 kontrolde 144 doping ihlali saptanmıştır. Kontrollerde dopingli çıkan 144 sporcunun 49'u halter, 46'sı atletizm, 20'si güreş, 15'i vücut geliştirme, 3'ü üniversite sporları, 3'ü sualtı, 2'si yüzme, 2'si basketbol, 1'i bedensel engelliler, 1'i bisiklet, 1'i futbol, 1'i taekwondo branşlarında lisansı bulunmaktadır (www.internethaber.com).

Türkiye'deki Spor Federasyonları Açısından Doping Uygulamaları

Türkiye'deki federasyonlar doping kurulları açısından, federasyonların bu konudaki eğilimlerini belirlemek amacıyla, incelenmiştir. Resmi olarak 61 tane federasyon bulunmaktadır (www.gsb.gov.tr.). Bu federasyonların resmi sitelerinden yapılan incelemede sadece 6 federasyonda doping kurulu olduğu saptanmıştır. Diğer federasyonlar da ise sadece sağlık kurulu mevcut olduğu belirlenmiştir.

Bu rakamların yanında bazı federasyon yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bunlardan ilki Türkiye Basketbol Federasyonudur. Basketbol federasyonu Türkiye'de mevcut bir doping kontrol merkezi olmadığından numunelerini Münih laboratuvarına göndermektedir. Numuneler federasyonun kendi sağlık kurulu tarafından gönderilmektedir (www.tbf.org.tr.)

Türkiye Kayak Federasyonunu, 2007-2009 yılları arasında yurt dışına giden tüm yarışmacılarına Hacettepe Üniversitesi Doping Araştırma Merkezinde doping kontrollerini yaptırmıştır. 2009 yılından buyana hiçbir sporcu doping kontrolü yapılamamıştır. Sebebi ise maliyetin fazla olmasıdır. Kayak spor tarihine bakıldığında hiçbir sporcunun dopingli çıkmadığı belirtilmiştir. doping merkezi olmadığından dolayı, Türkiye Kayak Federasyonu doping ile mücadele etmek ve milli sporcuların sağlık durumlarını takip edebilmek için Sporcu Sağlık Kartı uygulamasına geçmiştir. Sağlık kartı uygulaması ile milli sporcuların kullandığı ilaçları sorgulama, yasaklı maddeler ve sağlık raporları hakkında bilgi alma, sağlık sorunlarını sağlık kuruluna ve antrenörlerine bildirme gibi konularda sporcuların kontrol altına alınması amaçlanmıştır (www.kayak.org.tr).

Türkiye Hentbol Federasyonu'nda, 2012-2013 sezonunda hiçbir sporcuya doping testi uygu-

lanmamıştır. Sezon içerisinde Doping Kontrol Ajansından yetkililer sporcularından bazılarında doping kontrolü için testler uygulamış fakat sayısını ve sonuçları henüz bildirmemişlerdir (www.thf.gov.tr).

Türkiye Atletizm Federasyonu, Hacettepe Üniversitesi laboratuvarının akreditasyonunu kaybetmesinden sonra, yurtdışı laboratuvarlar ile çalışmanın gerek lojistik zorlukları, gerekse maliyetlerinin çok yüksek olması nedeniyle, yurtiçinde numune alımlarının azaldığını, hatta bazı yıllar ülkemizde düzenlenen uluslararası organizasyonlarda yapılan kontroller ile sınırlı kaldığını belirtmiştir (www.taf.org.tr).

Görüldüğü gibi federasyonların ortak sıkıntılarından biri mali boyuttur. Doping kontrolleri yurt dışında yapıldığı için mali açıdan gözle görünür bir artış söz konusu olmuştur. Bu nedenden dolayı federasyonlar maliyetleri yettiği ölçüde yurt dışına numune gönderebilmektedir. Hacettepe'de yapılan kontrollerin maliyetleri daha düşük olduğu için daha fazla numune kontrol edilebilmekteydi. Fakat şimdi numune sayılarında düşüş olduğu belirtilmektedir.

Dünyada Doping

Dünya Anti-Doping Ajansı, (World Anti-Doping Agency, WADA), Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) liderliğinde hükümetler, uluslararası federasyonlar, ulusal olimpiyat komiteleri ve sporcuların desteği ile kurulmuş bağımsız bir kurumdur (www.wada-ama.org). Bu ajans, aralarında uluslararası spor federasyonları, ulusal anti-doping kuruluşları, IOC, Uluslararası Paralimpik Komitesi'nin de bulunduğu 600'den fazla kurumun kullanmakta olduğu Uluslararası Anti-doping Yasası'nın hazırlanması ve düzenlenmesinden sorumludur (www.wada-ama.org/en/).

Ajansın önemli aktiviteleri arasında bilimsel araştırmalar, eğitim, anti-doping mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi, tüm ülkelerde ve sporlarda Anti-doping Yasası'na uyumun takip edilmesi de vardır. Ayrıca senelik olarak sporcuların kullanmaması veya uygulaması yasak olan maddelerin ve yöntemlerin listesini yayınlamaktadır. Eğer bir sporcu herhangi bir hastalık sebebiyle tedavi amaçlı olarak "Yasaklı Maddeler Listesi" içeriğinden bir ilaç kullanmak zorunda kalacaksa, ancak Tedavi Amaçlı Kullanım Komitesi (TAKİ) "Thera-

peutic Use Exemption Committee" (TUEC) onayını alarak bu ilacı kullanabilir (Karataş ve ark., 2011).

WADA'nın benimsediği, Sporda Dünya Anti-Doping Programını esas alan WADA Kodu, temel ve evrensel bir dokümandır. Bu doküman, sporda dopinge karşı mücadele ile ilgili kuruluşların sorumluluklarını açıklar, farklı ülkelerdeki ve farklı sporlardaki kurallara ya da politikalara uyum getirir. Kod, uyulması zorunlu, yaptırımlarla ilgili olanlar gibi, belgeleri de içerir. Kod, yasaklı maddeler listesiyle beraber, anti-doping organizasyonlarının uyumlu olarak çalışabilmesi için "Test etme, Laboratuvarlar ve Tıbbi Kullanım Ayrıcılığı" gibi üç Uluslararası Standartlarla birlikte çalışır (www.wada-ama.org).

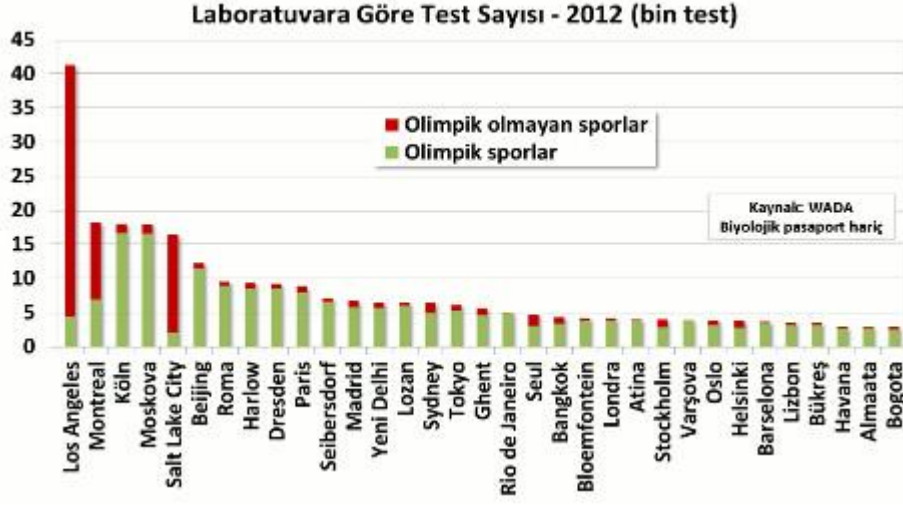
WADA'dan Akredite Laboratuvarların Bulunduğu Ülkeler:

ABD (Los Angeles- Salt Lake City) , Almanya (Cologne- Kreischa) , Avustralya, Avusturya, Belçika, Brezilya, Çin, Finlandiya, Fransa Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan, İspanya (Barcelona-Madrid), İsveç, İsviçre, İtalya, Tunus, Kanada, Kazakistan, Kolombiya, Kore, Küba, Norveç, Portekiz, Polonya, Romanya, Rusya, Tayland, Yunanistan, Büyük Britanya, Meksika (www.wada-ama.org/en/).

Dünyada toplanan numunelerin test edildiği, WADA tarafından onaylanmış, 32 laboratuvar bulunuyor. Bunlar içinde en çok test yapanı, Amerika'daki Los Angeles laboratuvarıdır (Şekil 2).

Kusursuz Sorumluluk İlkesi:

Dünya Anti-Doping Yasasının en önemli ilkelerinden biri kusursuz sorumluluk ilkesidir. Kusursuz sorumluluk ilkesinin kabul edilmesinin başlıca nedeni, spor müsabakaları sırasında bilinçli olarak dopinge başvuran sporcuların kusursuzluklarını ileri sürerek yaptırımdan kaçma imkânına sahip olmalarını önlemektir. WADA'nın yanı sıra Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi (CAS) tarafından da kusursuz sorumluluk ilkesinin dünya anti doping programına dahil edilmesi gerektiği savunulmuş ve Uluslararası Atış Birliği kararı ile gerekçelendirilmiştir. Dava sırasında, bir sporcuya dopinge ilişkin yaptırımda bulunulabilmesi için; sporcunun kendi performansını arttırma kastını arayan Uluslararası Atış Birliği'nin dopinge ilişkin

Şekil 2: Laboratuvara Göre Test Sayısı

Kaynak: <http://www.wada-ama.org/Documents/Resources/Testing-Figures/WADA-2012-Anti-Doping-Testing-Figures-Report-EN.pdf>

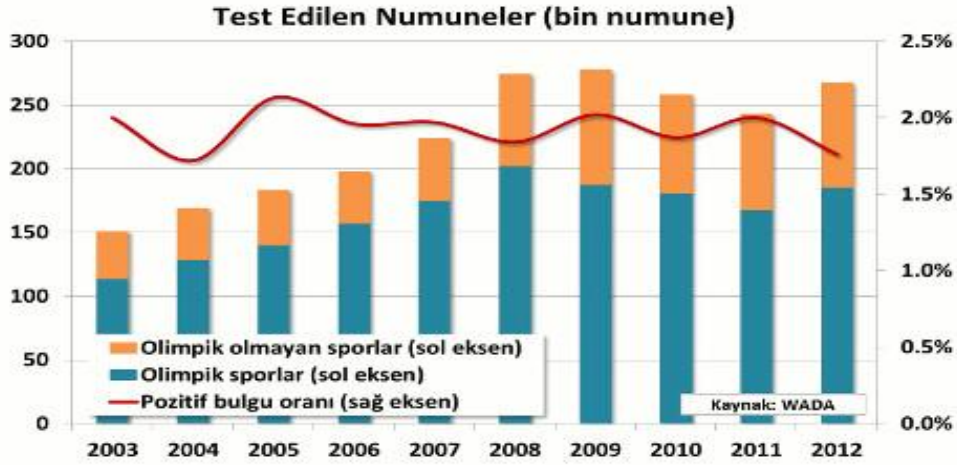
düzenlemeleri, CAS tarafından eleştirilmiş ve kusursuz sorumluluk ilkesinin kabul edilmesinin adil bir rekabet ortamının sağlanması adına daha isabetli bir yöntem olduğu ifade edilmiştir. Bu kararında CAS, kusurlu veya kusursuz olmasına bakılmaksızın doping yapmış bir sporcunun rekabeti adaletsiz hale getirdiğini ve doping cezalarının kusura yönelik olarak verilmesi halinde doping testleri pozitif çıkan sporcuların hemen hemen hepsinin kusursuz olduklarına dair savunma yapacakları gerekçesinde bulunmuştur. Böyle bir olasılığın sporda performans artırıcı madde ve yöntemler ile başarı elde etmek isteyen sporcuların sayısını da arttırabileceğini düşünen CAS, anti-doping programında kusursuz sorumluluk ilkesinin benimsenmesinin gerekli olduğunu ve bu ilkenin spor içerisindeki rekabetin korunmasına hizmet ettiğini belirtmiştir. Örnek vermek gerekirse; uluslararası bir turnuvaya katılmak için Mısır'da bulunan Amerikalı bir sporcu gece geç saatte gıda zehirlenmesi yaşayarak kendi takım antrenörü gözetiminde kaldığı otel doktorunu ziyaret etmiş, yetkililer her ne kadar sporcunun kullanmayacağı farmakolojik maddeleri otel doktoruna belirtmişlerse de, doktorun ihmali sonucu sporcu katıldığı testler sonucu dopingli çıkmıştır. Ancak, CAS yine de zorunluluk halinde ve belirtilen şartlar sonucu otel doktoruna güvenmesi makul sayılabilecek sporcunun da kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca ceza almasının yerinde bir düzenleme olduğunu savunmuştur.

Yine aynı gerekçe ile dünya üzerinde sporda dopingin önlenmesine ilişkin yeknesak bir uygulama planı hazırlamış olan WADA tarafından da kusursuz sorumluluk ilkesi kabul edilmiştir. Dolayısıyla anti-doping programı uyarınca, sporcuların dopingli çıkmalarında hataları, ihmalleri veya performanslarını arttırma kasıtları olup olmadıklarına bakılmaksızın, pozitif doping testine sahip sporcuların otomatik olarak diskalifiye edilmesi karara bağlanmıştır (Fidanoğlu, 2011). Sporcuların bu kuralı kanun olarak bilip uygulaması zorunludur.

Dünyada Dopingli Sporcu Sayıları:

2012 yılında dünyada yaklaşık yüzde 70'i olimpiik spor dallarında olmak üzere 267,645 doping testi (A numunesi) gerçekleştirilmiştir. Bu rakam 2011 yılına göre %10 artış göstermiştir. WADA'nın doping ile mücadele talimatının 2004 yılında yürürlüğe girmesinden beri, sürekli artan doping kontrollerinin en fazla 2009 yılında yapıldığı belirtilmektedir.

Bugün dünyada doping numunelerini toplan 610 organizasyon bulunmaktadır. Bunlar içinde ulusal doping ile mücadele organizasyonları, uluslararası spor federasyonları, ulusal federasyonlar, bölgesel spor organizasyonları, ulusal olimpiyat komiteleri vb. mevcuttur. Yani aynı ülkede birden fazla organizasyon, müsabaka içi veya dışı, numune toplamaya dahil olabilmektedir (www.bbc.co.uk.com) (Şekil 3).

Şekil 3: Test Edilen Numuneler

Kaynak: <http://www.wada-ama.org/Documents/Resources/Testing-Figures/WADA-2012-Anti-Doping-Testing-Figures-Report-EN.pdf>

Doping testlerinin büyük çoğunluğu idrar örneklerinin tahliliyle yapılmaktadır. Geçen yıl sporcuların toplanan numunelerin % 88'i idrar numunesi, % 5'i kan numunesi, % 6,2'si ise biyolojik pasaport oranıdır. Toplanan numunelerin % 53'ü müsabaka dışında, % 47'si müsabakalarda alınan örneklerdir.

Laboratuvarlar açısından incelendiğinde, sadece ABD'deki laboratuvarlarda 2012 yılında toplam 57 binden fazla numune test edilmiş. Fakat bunların 6,500'i olimpiik dallardır. Rusya'daki veya Almanya'daki testlerin % 93'ü de olimpiik spor dallarından alınan numunelere uygulanmışlar. Türkiye'deki Hacettepe laboratuvarının akreditasyonunun geri gelmemiş olması nedeniyle 2012 yıllarına ait rakamlar bulunmamaktadır. Fakat Türkiye Doping Kontrol Merkezi'nde 2010 yılında yurtiçi ve yurtdışı yarışmalarda alınan numune sayıları 3711, 2011 yılında ise 1393 olarak belirtilmiştir (www.hun.edu.tr.).

Sayıcı doping kontrollerine bakıldığında futbol atletizm ve bisiklet branşlarının üst sıralarda yer aldığı görülmektedir (www.bbc.co.uk.com). Son yıllarda dopingli sporcu sayılarında artışın görülmesinde, 2013 yılının başında doping kontrol laboratuvarlarının analiz yöntemlerindeki gelişmelerin etkisi yadsınamaz. Özellikle atletizm, halter ve yağlı güreş branşlarında sporcuların kullandıkları bazı maddeler kullanıldıktan çok uzun süre sonra bile tespit edilebilmektedir. WADA tarafından geliştirilen sporcu biyolojik pasaportu uygulaması da dopingli çıkan sporcu sayısının artış nedenlerinden biri olarak görülebilir. (Biyolojik Pasaport: Vücuttaki biyolojik parametrelerin sürekli olarak takip edilmesi ile sporcunun doping yapıp yapmadığının belirlenmesi) (www.meclis.haber.gov.).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Doping her ne kadar yarışmalarda performans artırıcı olarak kullanılsa da spor komitesi uzun yıllar bununla mücadele etmiştir. Çünkü doping sporun bütünlüğünü bozan bir unsur olarak görülmektedir (Akama ve ark. 2013). Yapılan çalışmada, Uluslararası doping teşkilatları ve sporcularının mevcut durumu araştırılmıştır. Türkiye'deki federasyonlar doping kurulları açısından, federasyonların bu konudaki eğilimlerini belirlemek amacıyla, incelenmiştir. Resmi olarak 61 tane federasyon bulunmaktadır (www.gsb.gov.tr.com). Bu federasyonların resmi sitelerinden yapılan incelemede sadece 6 federasyonda doping kurulu olduğu saptanmıştır. Diğer federasyonlar da ise sadece sağlık kurulu mevcut olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında Türkiye Doping Merkezinin mevcut durumu incelenmiştir. Ülkemizde bir çok ulusal ve uluslararası spor organizasyonu yapıldığı halde araştırma bulgularında yer alan doping kullanım oranları değerlendirildiğinde günümüz sporcularının hala doping konusunda gereken bilgilere sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Hacettepe doping kontrol merkezinin akreditasyonu 2011 yılında bazı ola-

naksızlıklardan ötürü iptal edilmiştir. Ülkemizin akreditasyonu kabul edilmiş bir doping merkezinin olmaması da doping konusunda eksiklikleri arttıran en önemli sebep olmuştur.

Dünya genelinde ülkelerin kendi doping merkezleri incelendiğinde, 2012 yılında en fazla numune toplayan ülkenin 16.000 numune sayısı ile Rusya olduğu görülmüştür. 12.000 ile Almanya ve 10.000 numune sayısı ile Çin, Rusya'yı takip eden ülkeler olmuştur. Sıralamanın en alt basamağında olan Kanada ise yaklaşık 4.000 civarında numune toplamıştır. Türkiye ise doping kontrol merkezi aktif olmadığından bu sıralamaya dahil olamamıştır (www.wada-ama.org.com).

Dünyada doping numunelerini toplayan 610 organizasyon bulunmaktadır. Bunlar içinde ulusal dopingle mücadele organizasyonları, uluslararası spor federasyonları, ulusal federasyonlar, bölgesel spor organizasyonları, ulusal olimpiyat komiteleri vb. mevcuttur. Yani aynı ülkede birden fazla organizasyon, müsabaka içi veya dışı, numune toplamaya dahil olabilmektedir (www.bbc.co.uk).

Dünyada toplanan numunelerin test edildiği, WADA tarafından onaylanmış, 32 laboratuvar bulunuyor. Bunlar içinde en çok test yapanı, yılda yaklaşık 42 bin numune analizi ile Amerika'daki Los Angeles laboratuvarıdır (www.wada-ama.org). Sadece ABD'deki laboratuvarlarda 2012 yılında toplam 57 binden fazla numune test edilmiş. Bunların 6,500'i olimpiik dallardır. Rusya'daki veya Almanya'daki testlerin % 93'ü de olimpiik spor dallarından alınan numunelere uygulanmışlar. Türkiye'deki Hacettepe laboratuvarının akreditasyon onayının tekrar yapılmamış olmasından 2012 yıllarına ait rakamlar bulunmamaktadır (www.hun.edu.tr.).

2010 yılında dünya genelinde yaklaşık 251.000 numune analiz edilmiştir. Bu rakamları 2011 yılı yaklaşık 249.000, 2012 yılı ise yaklaşık 268.000 numune takip etmiştir (www.wada-ama.org.). Türkiye Hacettepe doping merkezi tarafından ise 2010 yılında, yılda en az 3.000 analiz şartı gerçekleştirilerek, 3711 numune analiz edilmiştir. 2011 yılında merkez kapanmadan önce 1393 numune analizi gerçekleşmiştir (www.hun.edu.tr). Yurt dışındaki doping kontrol merkezleri tarafından ise 2012 yılında 520, 2013 yılının kasım ayına kadar toplam 2.691 numune analizi yapılabilmektedir (www.bbc.co.uk/ doping_alptekin_yanit.

com). 61 spor federasyonunun (www.gsb.gov.tr) ve yaklaşık 5 milyon (www.tuik.gov.tr.com) lisanslı sporunun bulunduğu ülkede doping kontrollerinin yeterli olmadığı görülmektedir.

Türkiye'deki spor federasyonları açısından inceleme yapılmış ve federasyonların doping uygulamalarını ulusal çapta sağlıklı bir şekilde yürütmediği saptanmıştır. Bütçesi yeterli olan federasyonlar yurt dışına numune göndermektedir. Fakat bütçesi yeterli olmayan federasyonların Hacettepe doping kontrol merkezi kapandığından bu yana doping kontrolü uygulaması yapmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla hızlı bir şekilde Hacettepe doping merkezi akreditasyonunun yenilenmesi ya da yeni bir doping merkezinin açılması gerekmektedir. Merkezin revize edilmesi halinde eksik yönleri şunlardır;

1. Maddi kaynak akışının düzenli sağlanmaması
2. Bürokratik işlemlerin karmaşıklığı
 - a. Mevcut cihaz arızalarının zamanında giderilememesi
 - b. Cihazların yapılması gereken bakımlarının yapılamaması
 - c. Analitik cihazların süreç içinde ileri teknolojiye uygun şekilde yenilenememesi
 - d. Eksik kimyasalların ve sarf malzemelerin zamanında temin edilememesi
 - e. Yeni doping maddeleri ve geliştirilen yöntemlerin analizlerine yönelik yurt dışı eğitim çalışmalarının eksik olması
3. Kadro Sorunları
 - a. Teknik personel sayısındaki azlık
 - b. Nitelikli personelin ekonomik sıkıntıları
4. Doping Kontrol Merkezinin laboratuvar alanının yetersiz olması
5. WADA tarafından gönderilen teknik doküman ve uluslararası laboratuvar standartlarının (ISL) Türkçe tercümelemelerinin bulunmaması (www.hun.edu.tr.com).

Yeni bir doping merkezi için belirli kriterler gerekmektedir. Doping Merkezi açmak için ilk zamanlar Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC)'nin akreditasyon testlerini ve denetimlerini başarı ile geçmek yeterli görülmekteydi. Ancak, IOC bünyesinde kurulan Dünya Anti-Doping Ajansı (World Anti-Doping Agency - WADA) dünya da doping kontrolü ile ilgili tüm faaliyetlerin denetimini üstlenmiştir. WADA, akreditasyon için ISO 17025 akreditasyonunu şart koşturmaktadır.

İlerleyen yıllarda ise, WADA ve ISO 17025 re-akreditasyonları için her yıl denetim gerçekleştirilmektedir. Doping Kontrol Merkezleri faaliyetlerini WADA kurallarına uygun olarak yürütüp, WADA tarafından akredite edilmiş, Doping Kontrol Numunesi Analiz Laboratuvarı olarak hizmet vermektedir.

TS EN ISO 17025 Standardı ve ISO 17025 Akreditasyon Belgesi:

TS EN ISO 17025 belgesi standardı genel olarak; Laboratuvar Kalite Yönetim Sistemi +Laboratuvar Teknik Şartları kapsayan bir standarttır. ISO 17025 belgesi standardını uygulayan deney veya kalibrasyon laboratuvarlarının TÜRKAK veya diğer akreditasyon kurumlarının denetimlerinden geçerek aldıkları belge ise ISO 17025 Akreditasyon belgesidir.

ISO 17025, bir laboratuvarın spesifik testleri gerçekleştirme konusunda yetkin olduğunun tanınması için karşılması gereken genel gereklilikleri açıklayan uluslararası bir standarttır. ISO 17025; Laboratuvar akreditasyonu gönüllülük esasına dayanır. Yetkinlik, tarafsızlık ve bağımsızlığa odaklıdır. ISO 17025 belgesi herhangi bir testin ne zaman, nerede ve kim tarafından yapılırsa yapılsın aynı sonucu vermesini sağlamaya yöneliktir.

ISO 17025 belgesi standardı, deney veya kalibrasyon hizmeti veren bütün kuruluşlara uygulanabilir. Bu kuruluşlar birinci taraf, ikinci taraf ve üçüncü taraf durumundaki laboratuvarları, inceleme ve ürün belgelendirme işlemlerinin bir parçası olarak deney veya kalibrasyon hizmeti veren laboratuvarları kapsar.

Birinci taraf laboratuvarlar: Üreticinin Laboratuvarları

İkinci taraf laboratuvarlar: Müşteri Laboratuvarları

Üçüncü taraf laboratuvarlar: Bağımsız Laboratuvarlar

Bu standart, personel sayısına ve deney veya kalibrasyon faaliyetlerinin kapsamına bakılmaksızın bütün laboratuvarlara uygulanabilir. Laboratuvar, bu standart tarafından kapsanan bir veya birden fazla faaliyeti yürütmüyorsa numune alma, yeni metotların tasarımı ve geliştirilmesi gibi, hususlarla ilgili maddelerdeki şartlar uygulanmaz (www.isokalitebelgesi.com.).

Sonuç olarak; doping kontrolü konusunda sıkıntılar yaşayan ulusal spor federasyonlarının bu anlamada desteklenmesi ve sporcuların rutin doping kontrollerinin sağlıklı bir şekilde yapılması için yeni bir "Ulusal Doping Kontrol Merkezi"nin kurulması, insan ve finans kaynaklarının ilgili devlet birimlerince sağlanması elzemdir. Ayrıca kurulacak doping kontrol merkezi sadece ulusal değil çevre ülkelere de hizmet vereceğinden oluşturulacak döner sermaye sistemi ile de kendi bütçesini oluşturacaktır. Böylelikle hedeflenen ulusal doping kontrol mekanizması ve sistemi kurulacaktır.

KAYNAKLAR

1. Akama T. ve Abe A. (2013): *Development and activities of the fight against doping*, J Phys Fitness Sports Med, 2(3): 267-274. (https://www.jstage.jst.go.jp/article/jpfs/2/3/2_267/pdf). Erişim Tarihi: 11.11.2013
2. Çetin, E. Ertaş, Dölek B. Orhan, Ö. (2008): *Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Ergojenik Yardımcılar, Doping ve Sağlık Hakkındaki Bilgi ve Alışkanlıklarının Belirlenmesi*, Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergi, 6(3):129-132.
3. Dünya Anti Doping Ajansı. (<http://www.wada-ama.org/>). (22 Kasım 2013).
4. Dünya Anti Doping Ajansı (<http://www.wada-ama.org/Documents/Resources/Testing-Figures/WADA-2012-Anti-Doping-Testing-Figures-Report-EN.pdf>). (11 Aralık 2013).
5. Dünya Sporunun Doping Karnesi (http://www.bbc.co.uk/turkce/spor/2013/08/130801_doping_istatistikleri.shtml). (02 Aralık 2013).
6. Doping suçlaması: Alptekin ve Yanıt men edildi (http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/05/130503_doping_alptekin_yanit.shtml). (02 Aralık 2013)
7. Erdemli, A. (1990): *Hümanizma Olarak Spor* [Bildiri]. Spor bilimleri 1. Ulusal Sempozyumu Bildirileri Kitabı, 15-16 Mart 1990. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
8. Erkiner, K. (2006): *Hukuk Boyutunda Doping*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
9. Eröz, M.F. (2007): *Milli Düzeyde, Atletizm, Güreş, Judo, ve Halter Yapan Sporcuların Doping ve Ergojenik Yardım Hakkındaki Görüşlerinin ve Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
10. Eurosport (http://tr.eurosport.com/yuzme/son-dakika-galatasaray-in-kupasi-fenerbahce-ye-gitti_sto4063007/story.shtml). (03 Ocak 2014).

11. Fidanoğlu C, (2011): *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Sporda Dünya Anti-Doping Programı*. Ankara Barosu Dergisi 2011/3. (<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2011-3/2011-3-10.pdf>) (21 Kasım 2013)
12. Hacettepe Üniversitesi Türkiye Doping Kontrol Merkezi (www.tdkm.hacettepe.edu.tr/) (15 Aralık 2013).
13. Hakan Şükür Kürsüden İtiraf Etti! (<http://www.internethaber.com/hakan-sukur-kursuden-itaraf-etti-614564h.htm>). (17 Aralık 2013).
14. Iso 17025 Laboratuvar Akreditasyon Belgesi (http://www.isokalitebelgesi.com/iso_belgeleri_egitim_danismanlik/ISO_17025_akreditasyon_22011/belgesi_nedir_nasil_alinir_1.php). (11 Aralık 2013).
15. Karataş, M. Karataş, Ö. Çevrim, H. (2012): *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Doping Kullanımına Bakışları ve Etik*. Düzce Tıp Dergisi e-ISSN 1307- 671X, 14(3): 28-31
16. Mersin 17. Akdeniz Oyunları: (<http://www.mersin2013.gov.tr/detay/6668/Akdeniz-Oyunlari-Sporculari-Hacettepe-Universitesi-ne-Emanet>). (02 Ocak 2014).
17. Şirin, E. (2001). *Bireysel ve Takım Sporlarında Yer Alan Sporcuların Doping Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi ve Karşılaştırılması*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.
18. Spor Bilim: (<http://www.sporbilim.com/sayfa.asp?mdl=haber¶m=112>). (02 Aralık 2013).
19. Spor Hukuku Enstitüsü (<http://www.sporhukuku.org/makaleler/123-dopingle-muecadelede-tuerkiyenin-pozisyonu.html>). (02 Aralık 2013).
20. Şenel, Ö. Güler, D. Kaya, İ. Ersoy, A. Kürkçü, R. (2004): *Farklı Ferdi Branşlardaki Üst Düzey Türk Sporcuların Ergojenik Yardımcılara Yönelik Bilgi ve Yararlanma Düzeyleri*. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2(2): 41-47.
21. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı (<http://www.gsb.gov.tr/>). (15 Ocak 2014).
22. Türkiye Atletizm Federasyonu (<http://www.taf.org.tr/mehmet-terzinin-veda-mesaji/>). (18 Aralık 2014).
23. Türkiye Basketbol Federasyonu (<http://www.tbf.org.tr>). (18 Aralık 2013).
24. Türkiye Büyük Millet Meclisi - Meclis Haber (http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=126945). (02 Aralık 2013).
25. Türkiye Büyük Millet Meclisi (<http://web.tbmm.gov.tr/gelenkagitlar/metinler/241597.pdf>). (27 Aralık 2013).
26. Türkiye Doping Kontrol Merkezi (http://www.hun.edu.tr/duyuru/sunumlar/889,dopin_gpdf.pdf). (03 Aralık 2013).
27. Türkiye Hentbol Federasyonu (<http://www.thf.gov.tr/>). (18 Aralık 2013).
28. Türkiye İstatistik Kurumu (http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=43). (28 Aralık 2014).
29. Türkiye Kayak Federasyonu (<http://www.kayak.org.tr>). (18 Aralık 2014).
30. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (<http://www.olimpiyat.org.tr/olimpikoyunlar.aspx?id=7>). (02 Aralık 2014).
31. (http://www.zaman.com.tr/spor_mersindeki-numuneler-atinada-doping-kontrolunden-gececek_2085745.html). (21 Aralık 2014).